

BIBLIOGRÁFIÁK

Beschreibendes Verzeichnis der altdutschen Handschriften in ungarischen Bibliotheken. Band 1. Széchenyi-Nationalbibliothek. Bearbeitet von András VIZKELETY. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969. 8°, 222 l., 7 tábla.

GRAGGER úttörő, de erősen vázlatos műve (*Deutsche Handschriften in ungarischen Bibliotheken*. Berlin und Leipzig, 1921) után VIZKELETY a teljes hazai ónémet kéziratanyag szakszerű feldolgozására vállalkozott. A most megjelent I. kötet az OSZK anyagát tartalmazza. A nagy külföldi érdeklődésre való tekintettel a wiesbadeni Harrassowitz kiadó is felvette a művet kéziratkatalógusainak sorozatába.

A most megjelent I. kötet bevezetésében VIZKELETY ismerteti a kéziratgyűjtemény keletkezését és fejlődését a Nemzeti Múzeum alapításától kezdve napjainkig. Az ónémet kéziratok legnagyobb része JANKOVICH Miklós gyűjteményeiből származik. A többi is egyéni gyűjtés vagy esetleges beszerzés eredménye. Eredetüket éppen ezért csak néhány esetben lehetett kideríteni. A legutolsó rendezésnél közülük sorozták az addig mellőzött német kéziratörödékeket is. Az így 90 darabot számláló állományból azonban csak 69 kézirat van itthon. A müncheni Hunyadi-levéltárért ugyanis 1895-ben 20 ónémet kéziratot átadtunk a bajor államnak. Ezekből 8 db XIV. századi, 12 db pedig XV. századi kézirat volt. Az 1933-as velencei egyezmény értelmében egy XV. századi kéziratot Ausztriának kellett átadnunk. Itthon tehát egy XIII., nyolc XIV., negyvenhat XV. és tizennégy XVI. századi ónémet kézirat maradt. Ezeket írja le VIZKELETY rendkívüli alapos-sággal. Ismerteti a szignálás módjait, a különböző birtokos-pecséteket, a foliálást stb. A leírásoknál a kézirat száma alatt külön sorban a kódex egészére vagy annak zömére jellemző címet találjuk. Ez alatt külön sorban hozza a kézirat korát, nyelvjárását, terjedelmét és méreteit közlő adatokat. Az egész kódexre vonatkozó irodalmat külön szakaszban közli. Ezt követi a tartalom leírása a levélszámozás szerint. A gyűjteményes kéziratok főbb csoportjai római számot, ezen belül arab sorszámot és szükség szerint kisbetűs alszámozást kapnak. A mutatók adatai mindig erre a beosztásra vonatkoznak. A feldolgozó által megállapított szerzőnevek és címek szögletes zárójelbe vannak téve. Az *Incipit* a szöveg feliratát és legalább a főszöveg első mondatát tartalmazza, de a latin szövegek-

nél kissé rövidítve. Az *Incipit* és az *Explicit* szövegét VIZKELETY eredeti helyesírással és írásjelekkel, betűhíven közli. A mutatókban azonban némileg normalizálva adja az *Incipit*-szövegeket. A kurzív szedés mindig arra utal, hogy a kézirat szövegéről van szó. Külön szakaszba kerültek a kiadásra, az irodalomra, a kéziratok áthagyományozására, a szövegek keletkezésére vonatkozó adatok. Itt lehetőleg a legújabb és alapvető irodalmat közli. Mivel a kutatók ma gyakran mikrofilmeket használnak, de a róluk készült nagytások elég keveset mondanak a kézirat külsejéről, azért a szerző minden esetben alapos és részletes leírást ad a kézirat anyagáról, írásáról, díszítményeiről (pl. minialás) és kötéstáblákon, az előzők- és betétlapokon felfedezhető. Jó példa a birtokosok gyakori változására az 59. szám alatt leírt német és latin nyelvű gyógyszerkönyv. A XV. században Seifrit Izsák, 1661-ben a németújvári ferencések, 1942-ben a zirci ciszterciták, 1950-ben a veszprémi városi levéltár, 1954-től pedig az OSZK birtokában találjuk. A lékai ágostonrendű remeték konventje a XVII. században két történelmi tárgyú kéziratot is birtokolt. Az egyik Leopold STAINREUTER *Chronik von Österreich* című műve (26. sz.; XV. sz. közepe), a másik Georg von HERBERSTEIN könyve az 1515–16 közti belsőausztriai parasztháborúra vonatkozó okiratokkal (66. sz.). Léka német neve (Lockenhaus), azonban a kötet 11., 67., 154. és 182. l.-ján hat ízben tévesen *Lockehaus* alakban szerepel!

A kéziratok nyelvjárásai sajátosságai nagy körvonalakban megjelölik azt a területet is, ahol keletkeztek. Bajor–osztrák nyelvterületre utal 46, középnémetre 10, sváb–alemannra 3, frankra 2, középalnémetre 1, osztrákra 1, Nürnbergre 3, a Szepességre 1 kézirat dialektusa. *Tartalmi szempontból* is nagy a változatosság. A 27 vallásos tárgyú, gyakran gyűjteményes jellegű kéziratban szép számmal találunk imakönyveket, vallásos traktátusokat, legendákat, a nagy egyházi írók és a német misztikusok műveiből vett részeket. A világi tárgyú kéziratok között érdekesek a gyógyszer- és receptkönyvek, a csillagászati táblázatokat és tanulmányokat

tartalmazó kéziratok és naptárak. A nyelvtudományt egy latin-német szótár (76), egy német-szlovák névjegyzék (75) és egy szólásgyűjtemény (77) képviseli. A jogi könyvek között a *Schwabenspiegel* (30, 40, 43), a *Zipser Willkür* (35), Wien és Wienerneustadt (27, 55) városjoga, a *Nürnberger Ratsbuch* (58) és a birodalmi gyűlések aktái (65) érdemelnek említést. A történeti tárgyú kéziratok közül kiemelkednek az *Österreichische Annalen* (17), a *Chronik von Österreich* (26), Johannes de UTINO *Weltchronikja* (53), a Nürnberg történetéhez tartozó iratok (57, 58) és Heinrich von MÜGELN VALERIUS Maximus-fordítása. Az ónémet epika csak néhány töredékkel van képviselve (50: Renout von MONTALBAEN, 61: STRICKER, KARL der Grosse, 70: Herzog ERNST). Értékes darab John MANDEVILLE útleírása Otto von DIEMERINGEN fordításában (41)., a középkori látomásirodalomból bennünket is érdekel MAGYARORSZÁGI GYÖRGY lovag pokoljárása (52).

A kötet használatát és a benne található értékek feltárását hat *mutató* könnyíti meg (nevek, helyek, dolgok, a szövegkezdetek, imádságok és receptek kezdőszavai). A kéziratok régi és új jelzeteinek megfeleléseit külön táblázatban kapjuk. Hogy VIZKELETY milyen alaposan ismeri a kéziratok irodalmát egészen napjainkig, arról úgyszólván minden oldalon meggyőződhetünk. A hét *képtáblán* jellemző példákkal szemlélteti a tárgyalat kéziratok írástípusát, kötését, miniatúráit, díszítményeit és ábráit. — Nagy várakozással tekintünk *amű II. kötet* elé, amely a többi budapesti és vidéki könyvtár ónémet kéziratanyagának leírását fogja tartalmazni. A két kötet első teljes katalógusa lesz a magyarországi ónémet kéziratoknak.

KARSAI GÉZA

Neueste ausländische Zeitschriften. (NAZ) Berlin, 1969. Deutsche Staatsbibliothek. I—III. köt. 1601 l.

A *Neueste ausländischen Zeitschriften* (NAZ) gyakorlatilag az 1939–1959-es évek külföldi folyóiratanyagát jegyzékbe foglaló GAZ-t, azaz *Gesamtverzeichnis ausländischer Zeitschriften*. 1939–1959. Berlin, 1964, Deutsche Staatsbibliothek, című katalógust kívánja kiegészíteni, tehát azoknak az NDK tudományos könyvtáraiban található külföldi folyóiratoknak címeit és állományadatait tartalmazza, amelyek 1960-tól a jegyzék lezárásának

időpontjáig jelentek meg, illetve csak azóta járnak az NDK könyvtáraiba. A katalógus a jelzett korszak címváltozásait is feljegyzi, és a változás időpontjától kezdve az állományadatokat is közli.

Az előszó írója, dr. Horts KUNZE professzor, a NAZ-t azzal jellemzi, hogy praktikus célokra készült, elsősorban a hazai, az NDK kölcsönkönyvtárainak munkaeszköze óhajt lenni és főleg a könyvtárközi kölcsönzést hivatott szolgálni.

A NAZ az NDK tudományos könyvtáraiban található külföldi tudományos folyóiratok címeit és állományadatait foglalja magában. A címek felsorolása abc-rendben történik. Minden folyóiratnál a következő adatokat közlik: cím, megjelenési hely, továbbá az NDK könyvtáraiban meglévő állomány évfolyam, illetve kötet és évszámai. Az egyes könyvtárakat kódjelek formájában szerepeltetik. Sajnos a háromkötetes mű nem közli a kódjelek feloldását és így ez a körülmény a jegyzék kezelését nehezkesebbé teszi, mivel ezek csak a korábbi kiadású GAZ-ban szerepelnek. A másnyelvű címváltozatokat csupán japán és kínai folyóiratok esetében írják ki. A cirillbetűs és egyéb nem latinbetűs címfelvételeket transliterálva hozzák.

A jegyzék a beérkezett bejelentések alapján készült, kizárólag csak a Deutsche Staatsbibliothek, azaz saját könyvtárunk anyagát dolgozták fel kézbevitel alapján.

Jóllehet a NAZ gyakorlati igények kielégítésére készült, mégis véleményünk szerint némi munkatöbblet ráfordítással lényegesen hasznosabb segédeszközzé válhatott volna, ha a periodikák indulási évét is közli.

A katalógus fő értéke az, hogy szerfölött friss anyagot is közöl, hiszen megfelelően gyorsan, mintegy tíz hónap alatt készült el ez a hatalmas állományt magába foglaló háromkötetes jegyzék.

Lapozása közben feltűnik a magyar olvasónak, hogy aránylag milyen kevés magyarországi periodikát talál a katalógusban. Ennek az is oka lehet, hogy Magyarországon a tárgyalat korszakban viszonylag kevés új tudományos folyóiratot alapítottak, illetve nem volt sok címváltozás.

A NAZ hiányosságai ellenére is számos segédeszközzé válhat egy-két évre a hazai könyvtárakban, dokumentációs intézményekben, elsősorban a periodikafeldolgozással foglalkozók, szerzeményezők részére, mert gyors elkészülte lehetővé tette, hogy egyéb katalógusokban fel nem lelhető adatokat is tartalmazzon.

BATÁRI GYULA

Periodica Hungarica. Composuit Martti KAHLA. Tieteelisten seurain kirjasto. Helsingiae, 1968. VII 68 l. Soksz.

Martti KAHLA a helsinki Szovjetunió-intézet (Neuvostoliittoinstitutit) könyvtárának vezetője, s egyben a helsinki Finnugor Társaság könyvtárosa is. Többször járt rövid tanulmányúton Magyarországon, összeállította pl. a Finnország és Magyarország könyvtáraiban meglévő, Szovjetunióban kiadott finnugor nyelvű kiadványok jegyzékét (*Neuvostoliitossa suomalais-ugrilaisilla kielillä julkaistua kirjallisuuttata*. Helsinki, 1963.).

Jelen munkája, amely a finn tudományos társaságok könyvtárának kiadásában jelent meg, a magyar folyóiratok rövidített és bizonyos szempontok szerint válogatott bibliográfiája. A szerző fel dolgozta a legfontosabb humán tárgyú, szociológiai, államtudományi, jogi, matematikai és természettudományi folyóiratokat, s válogatott az általános jellegűekből is. A bibliográfiából elhagyta pl. a teológiával, orvostudománnyal, közgazdasággal, sporttal, technikával foglalkozókat. Szaktárgytól függetlenül is hajtott végre néhány megszorítást: nem szerepelnek pl. a külföldön megjelent magyar folyóiratok, vagy azok, amelyek egy évnél rövidebb életűek voltak. A periodikákat az egyes tudományzakokon belül ábécé rendben kapjuk. A bibliográfiában a finn mellett svéd nyelvű előszó és tartalomjegyzék is van, s így a skandináv országokban is használható.

KAHLA munkája magyar szempontból is hasznos, mert a szerző az egyes folyóiratok után feltünteti azokat a finn könyvtárakat is, ahol ezek a folyóiratok megtalálhatók. A jegyzék szerint harminchárom finn könyvtárba jártak, ill. járnak magyar periodikák.

A. MOLNÁR FERENC

Weöres Gyula: Suomalainen Unkari-kirjallisuus 1863—1967 [Magyar vonatkozású finn irodalom 1863—1967]. Publicationes Institutii Hungarici Universitatis Helsinkiensis. A Helsinki Egyetem Magyar Intézetének Kiadványai 2. Helsinki, 1969. 15 l.

Az ismertető füzet az önállóan vagy könyvek önálló részeként megjelent finn nyelvű és a Finnországban svédül kiadott magyar vonatkozású műveket és önállóan megjelent fordításokat dolgozza fel. Figyelembe veszi a külföldön megjelent magyar, ill. finn irodalmat is. Magyar vonatkozású tudományos mun-

kák Finnországban kevés kivétellel idegen nyelveken jelentek és jelennek meg, s így e bibliográfia elhagyta őket.

A bibliográfiában 321 tétel szerepel (314 fő szám alatt) a következő csoportosításban: általános művek Magyarországról (1—13), Magyarország története (14—23), útleírások, emlékezések (24—38), nyelvtudomány (39—55), irodalomtörténet (56—58), szépirodalom (59—249), vallásos könyvek (250—263), kották (264—283), vegyes tartalmú művek (283a[!]-314). A változatlan újabb kiadásokat a szerző nem külön tételszám alatt sorolja fel, hanem az első kiadás után jelzi.

A hazánkkal való alaposabb ismerkedés Finnországban a XIX. század második felében indul. Később a magyar vonatkozású munkák, fordítások száma egyre több, s az 1940-es években ugrásszerűen megnő. Az utóbbi két évtizedben e szám alacsonyabb.

A magyar vonatkozású munkák nagy száma jól mutatja azt az átlagosnál nagyobb érdeklődést, amellyel a finnek irántunk viselkednek. Azt is látni kell azonban, hogy a megjelenő műveket nem mindig a legjobb szempontok szerint válogatták, s ezek jó része szelesebb közönséghez nem jutott el. (Ebből a szempontból és általában hasonló volt a helyzet a Magyarországon megjelent finn vonatkozású könyvekkel).

Weöres bibliográfiája pontosságával kiemelkedik a hasonló jellegű irodalomból, segítségével nem egy magyar lexikon és bibliográfia számos adattal kiegészíthető.

Weöres munkájához tehetünk néhány kiegészítést is. A bevezető nem említi, de nyilvánvaló, hogy a szerző a magyar vonatkozású svéd nyelvű irodalomból is csak a Finnországban megjelenteket dolgozta fel. JAKÓ Géza Tartuban megjelent eszt—finn—magyar társalgási zsebkönyve (42) és a finnugor kultúrkongresszusok anyagai (285) a válogatási elvek szerint nem tartozhatnak a bibliográfiába. Az utóbbiak azért nem, mert bennük a magyar tárgyú írások nyelve német vagy magyar. FERENCZI Zoltán *List of the translations of Jókai's works into foreign languages* c. összeállításában szerepel néhány fordítás, amelyet WEÖRES nem említ. Ezek az adatok — kérdés helyesek-e — a következők: *Unkarilainen nabob*. (Egy magyar nábob). E. Achten. Helsinki, 1872., *Zoltán Kárpáthy*. (Kárpáthy Zoltán) E. Achten. Helsinki, 1879., *Sotakuuwaelmia vuosisista 1848 ja 1849*. Pakolaisten päiväkirja. (Egy bujdosó naplója) E. Löfgren. Helsinki: Romaaneja ja kertomuksia. No 3. Uusi Suometar. 1877. 4° 31 l.

WEÖRES Gyula munkája a finn—magyar kapcsolatok kutatásának egyik legfontosabb alapja lesz. Amikor köszönetet mondunk a szerzőnek szakértelmet és igen sok fáradságot igénylő munkájáért, arra kérjük, hogy a bibliográfiai gyűjtést és a két rokon nép kapcsolatának kutatását és ápolását továbbra is folytassa.

A. MOLNÁR FERENC

Joel, Issachar: Index of Articles on Jewish Studies. No. 1:5726—1966. Jerusalem, 1969. The Hebrew University. XVI, 136 l.

Moise SCHWABnak, a századfordulón kiadott repertórium kísérlete óta (*Repertoire des articles relatifs à l'histoire et la littérature juives etc.* Paris, 1900, 1903, 1914—1923), a hebraisztika-judaisztika tárgykörében megjelent könyvek, tanulmányok, folyóiratcikkek regisztrálását a jeruzsálemi egyetem bibliográfiai folyóirata, a *Kirjath Sepher* végzi. Néhány jelentősebb periodika egyesített anyaga már a II. világháború előtt, majd utána, mint a lezárt folyóiratok mutatója látott napvilágot. (Sh. SHUNAMI: *Bibliography of Jewish Bibliographies.* Jerusalem, 1965. 124—5; 793—5). Hasonló igénnyel készültek az elmúlt évek kisebb vállalkozásai (ZGJ. IV. 1967. 40—54; V. 1968. 27—49, 177—201; VI. 1969. 97—106). I. JOEL *Index*ének első füzeté a nemzetközi folyóiratirodalom e tárgykörének 1966. évi anyagát dolgozza fel. Lényegében a *Kirjath Sepher* gyűjtésére támaszkodik, kiegészítve azt néhány más forrásból vett tétellel. 436 periodikum 12 nyelven írt kb. 2500 tanulmányát a *Kirjath Sepher* rendszeréhez hasonló szakcsoportosításba sorolta a szerkesztő. Az általános, téma-, ill. személyi bibliográfiák után az írás- és könyvtörténet kapott helyet. Ezt követi a biblia főszak, amelyben a vallástörténet, bibliatudomány, ókortörténet és földrajz, ókori keleti irodalomtörténet, bibliai nyelvészet stb.-vel foglalkozó cikkeket talál az érdeklődő. Az apokrifek és a Holt-tengeri tekercsek témakörét a *Misna*, *Talmud* és a rituális gyakorlat irodalma követik. Jelentős tételszámot képviselnek a zsidó vallásfilozófia, filozófiatörténet, valamint a különféle vallási irányzatokkal foglalkozó írások. Az irodalom főszak a középkortól napjainkig követi a héber irodalmat, ill. a vonatkozó jiddis témájú tanulmányokat. A nyelvészetten belül helyet kaptak a klasszikus és modern héber mellett a rokon sémi nyelvek, önálló alosztásban a jiddis és a ladino. Ez utóbbiak modern nyelvészete az elmúlt évtizedben

lendült fel. A cikkbibliográfia legjelentősebb részei a történelmet, valamint a kultúrtörténetet tárgyaló fejezetek, végül a Palesztinával majd Izraellel foglalkozó írások regisztrálása zárja a gyűjteményt. E három szak témáját tekintve közel 3000 évet ölel fel, alosztásaik külön tárgyalják a zsidók történetét különböző országokban, hasonlóképpen a biográfiákat, demográfiát, néprajzot, archeológiát és a művészeteket stb. A repertóriumban való eligazodást szerző- és tárgymutatók, valamint a címleírásokban használt rövidítések jegyzéke segítik. A mutatókban feldolgozott anyagot a szerkesztő nyomdai technikai okokból két részre bontotta: külön betűrendben állnak a héber, ill. latinbetűs cikkek vonatkozásai, ez utóbbiakhoz sorolva be a cirillt is.

I. JOEL munkája — amint arra előszavában is rámutat — kísérletnek tekinthető, amelynek esetleges hibáit menetközben kívánja kiküszöbölni. Ennek alapján remélhető, hogy néhány kisebb módosítás után — véleményünk szerint hasznos lenne bővíteni egyrészt a tárgymutatókat, másrészt az utalásokat — évenként folyamatosan fog megjelenni. Érdeklődéssel várjuk a nemzetközi folyóiratirodalom újabb reference-segédletének következő számait.

DÁN RÓBERT

Hodinka László—Károlyi Zsigmond—Végh Ferenc: A Budapesti Műszaki Egyetem történetének bibliográfiája. 1—2. Bp. 1969, BME Házi soksz. (Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. Műszaki tudománytörténeti kiadványok. 20. sz.)

A tudománytörténeti szempontból értékes munka többet nyújt, mint amit címe ígér. A kérdés igen széleskörű értelmezése ugyanis a bibliográfiát egyben a műszaki felsőoktatás története egészének is jelentős forrásává teszi.

A mű első kötete a műszaki felsőoktatás és a társadalom kérdéseit (műszaki felsőoktatás és művelődéspolitikai — műszaki felsőoktatás társadalmi funkciója) feltáró irodalom után tér át tulajdonképpen az intézménytörténeti anyagra. Ennek első lépéseként adja a felsőoktatási intézmények történetére vonatkozó általános műveket, majd az elődintézmények irodalma után a Budapesti Műszaki Egyetem létrejöttét és szervezeti kereteinek kialakulását és működését ilusztráló anyagot.

A bibliográfia második kötete a Műszaki Egyetemen folyó élet (Oktató-, nevelő- és tudományos munka, diákság

és tanárok szociográfiai munkássága) dokumentumairól ad számot.

Mint láttuk, a mű tematikus sorrendben halad, az egyes témákon és fejezeteken belül az egyes tételeket időrendben közli. Két jelentősebb időhatárt alkalmaz, 1918-at és 1945-öt. Elkülöntíti továbbá az „adatok” címmel az egyes részleteket tárgyaló munkákat. A címeket helyenként igen hasznos annotációk kísérik, melyek részben a mű tartalmára, részben a publikáció jelentőségére hívja fel a figyelmet.

A közel 4000 bibliográfiai tételt tartalmazó mű még nem teljes, a későbbiekben egy harmadik, befejező kötettel kívánják kiegészíteni, mely az egyetem oktatóinak munkásságára és az egyes tanszékek történetére vonatkozó anyagot tartalmazza majd. A három kötetből kimaradt kevésbé értékes, ill. további részleteket feltáró anyagot a Műegyetem Központi Könyvtára műegyetemtörténeti katalógusa teszi hozzáférhetővé mindenki számára.

A most megjelent két kötet használatát betűrendes névmutató segíti. A mű egészében könnyen kezelhető, áttekinthető kiadvány.

Bár a gyűjtő munka elsősorban a publikált irodalomra (önálló művekre, folyóirat- és hírlapcikkekre) terjedt ki és levéltári anyagok feltárását csak részben (sokszorosítások, aprónyomatványok) végezték el, a bibliográfia összeállítói igen hasznos munkát végeztek. A kiadvány jelentős bázisát képezheti akár az intézmény történetét feldolgozó monográfia, akár a tudománytörténeti kutatás egyéb területei számára.

K. I.

Szakáts István: Battonya hírlapirodalma (1890—1925). Battonya. 1970. Kiadja: Battonya község Tanácsának Végrehajtó Bizottsága és a József Attila Művelődési Központ helytörténeti szakköre. 36 l., 9 t. (Battonyai Füzetek 15. szám)

Szórványosan már az 1950-es években elterjedtbben az 1960-as években az egyéni tudományos búvárkodás mellett megindultak a kisebb-nagyobb könyvtári csoportok: munkaközösségek, szakkörök stb. szervezeten irányított kutatásai. Szép eredmények születtek ezekből a búvárkodásokból: helytörténeti, néprajzi, irodalmi, földrajzi, szociológiai stb. tanulmányok egész sora látott napvilágot. A többi közt ilyen a *Battonyai Füzetek* című sorozat, amelynek 15. száma a fent leírt dolgozat.

A 12—13 ezer lakosú Battonya szerencsés társadalmi—gazdasági viszonyainak

köszönhette, hogy hírlapkiadása első negyedszázadában (1890—1914) szinte folyamatosan — 1895—1900 kivételével — jelentethetett meg legalább egy újságot, de kedvezőbb időszakban egyidejűleg hármat is. Lapjai — a két egyházi lap kivételével — hetilapok voltak.

A szerző bemutatja a XIX. század elején még jelentéktelen Csanád megyei vegyesajkú település fejlődését járási székhellyé, a század két utolsó mozgalmas évtizedét, az első nyomdaüzem létrejöttét, amely lehetővé tette az önálló helyi újság kiadását 1891 februárjában *Battonya és Környéke* címmel. A tulajdonképpeni első lap, a *Közvélemény* már 1890-ben jelent meg, de még közös kiadásban egy másik községgel. Kezdetből élenk érdeklődés kísérte a hosszabb-rövidebb életű lapokat. 1906-ban egy másik nyomda is próbált gyökeret verni, de természetesen ennek kellő gazdasági alapot nem tudott teremteni Battonya még a környékkel együtt sem, és néhány hónap múlva meg kellett szűnnie.

A kulturális fejlődésben ki kell emelnünk a község egyesületeinek sorában az első helyen álló olvasóköröket, az 1850-ben alakult „olvasóegylet”, az 1872-ben életrehívott „Iparosok és földművelők olvasóegylet”-ét, 1891-ben az értelmiség olvasókörét (350 kötettel, 26 rendszeresen járó hírlappal) — és az 1851 után hamarosan létrejött középfokú oktatást adó iskola 500 kötetből álló könyvtárát. Az 1900-as évek legelején az olvasóköri élet visszafejlődik; a visszaesés oka nem derül ki.

Az élenk működő egyesületek progresszív szerepet vittek a gazdasági élet fejlesztésében, a közműveltség emelésében és a község külső képének megváltoztatásában. A helyi körülmények, a szükségletek és igények segítették a helyi sajtó létrejöttét. Az önálló hírlapkiadás egyébként is kortünet volt, hiszen a kiegyezést követő harmincegyhárom év alatt 6—700 vidéki sajtótermék látott napvilágot.

A dolgozat nagyobbik fele a battonyai lapok bibliográfiáját adja, és az egyes lapok értékelésével foglalkozik. Megismerjük a lapok célkitűzését, témakörét, hangját, tartalmi színvonalát — látjuk belőlük a község életét, a közvélemény alakulását, de a kicsinyes vitákat, a lapok egymással szembeni vádaskodását is. A szerző összehasonlít, értékel, — alapos, gondos feltáró munkáját csak dicsérni lehet.

A hírlapok létrejöttének, a társadalmi-gazdasági és kulturális összetevőknek megvilágítása, a lapok kronológiai sorrendben való tartalmi értékelése, az elemzések, s végül a lelőhelyek feltüntetése nagy segítséget nyújt az egyéb helyi témákkal foglalkozók-

nak, akiknek számára szinte megjelöli a forrásanyagot is, de mindenképpen megvédi őket az ismételt felesleges kutatásoktól. Reméljük, hogy a battonyai hírlap-irodalom fejlődése, története nem szakad meg ezzel a munkával, és az 1925. évvel, hanem folytatása következik — még akkor is, ha talán kevésbé érdekesnek mutatkozik — és mint hasznos forrásanyag kiegészül napjainkig.

A tárgyalt korszak 11 lapja közül kettőt nem talált meg Szakáts az OSZK-ban, ötöt a szegedi Somogyi Könyvtárban. (E két könyvtár anyagát dolgozta fel.) Az OSZK-ban hiányzóknak jelzett *Battonyai Tükör* megvan. „Most kelt ki sirjából a battonyai sajtó, ahova a majd tíz éve kirobant háború sodorta...” — írja 1923. szeptemberi beköszöntőjében. Hetilap volt, színházi újság, az ott időző színtársulat „hangsöve”. 7 száma jelent meg. A másik (*Egyházi Élet*, 1911. 1—7. sz.) jelenleg nem található.

Kiegészítésként hozzá kell tennünk a tárgyalt részhez, hogy 1916. jan.—1918. dec.-ig megjelent *Calea Vietii* című román nyelvű havi-, majd hetilapnak a szerkesztősége Battonyán működött, sőt 1916. szeptembertől év végéig a lap ott is jelent meg.

A *Battonya és Környéke* című lap nyomdai adatai zavarosak, helytelenek az 1906. évszám kihagyása miatt. Ezenkívül elírás is akad benne: Aradi ny., Adria ny.; helyesen mindkettő Aradi ny.

Örömmel állapítjuk meg, hogy az OSZK némi kiegészítést is vehet a Somogyi Könyvtár idevonatkozó anyagából: *Battonya és Környéke* 1902—1914 néhány évének egyes számaiból és a *Battonyai Ellenzék* egy évéből. Főleg az előbbi lenne különösen érdekes, mert állítólag ott több van az 1914. évből. E nyomra SZAKÁTS munkája vezetett.

Az értékes munkát a 9 hozzáférhető és ismertett lap fotokópiája zárja le.

NAGYDIÓSI GÉZANÉ

Nemes Klára: A Magyarországon nyomtatott térképek szakosított jegyzéke 1945—1960. — Catalogus systematicus mapparum in Hungaria editarum 1945—1960 Budapest, 1969, 96 l.

Az Országos Széchényi Könyvtár a *Bibliographia Hungarica* című nagyértékű sorozatának legfrissebb köteteként adta közre a felszabadulásunk óta 1960-ig terjedő másfél évtized alatt megjelent nyomtatott térképek jegyzékét. Az anyaggyűjtés fásasztó munkáját NAGY Júlia,

az OSZK Térképtárának korábbi vezetője végezte, a kötet szerkesztői munkája pedig NEMES Klárának, az OSZK Térképtára jelenlegi vezetőjének gondosságát dicséri.

A második világháború, akárcsak az előbbi, nagyon nagy károkat okozott térképek sokszorosítására is alkalmas felszereléssel rendelkező nyomdáink gépállományában is. Annál örvendetesebb most ezt a katalógust látnunk, mert mindennél ékeesebb bizonyítéka annak a szívós munkának, amellyel e nembeli háborús veszteségeinket pótolva, kartográfiai téren újból előretörtünk.

Más szempontból is komoly jelentősége van e bibliográfia megjelenésének. A külföldi államok, (nem csak a leggazdagabbak!), jelentős anyagi áldozatot hoznak azért, hogy a világ elé tárják nemzeti műveltségük kimagasló eredményeit. Ezért nem csak legújabb kartográfiai termékeikről jelentetnek meg rövid időközönként katalógusokat, hanem a történelmi múlt egyes szakaszait is összefoglaló retrospektív nemzeti bibliográfiai rendszert hoztak létre, hogy az e téren jelentkező hiányokat is pótolják. Hazánkban ezt a feladatot az Országos Széchényi Könyvtár látja el.

A múlt századi magyar nyomtatott térképekről semmiféle katalógusunk sincs. Az 1936—1940 közötti kiadású nyomtatott térképeinkről készült bibliográfia. Ez is az OSZK jelen sorozatában és NAGY Júlia szerkesztésében jelent meg 1942-ben.

Az 1961-től megjelent térképek megtalálhatók a *Magyar Könyvészet* éves kötetinek 912. *Térképek*. c. fejezetében. Látható tehát, hogy a most megjelent bibliográfia valóban hézagpótló mű a magyar kartográfia számára.

A térképbibliográfia hármastól célt szolgál. Elsősorban összefoglaló képet nyújt a címében mondott korszak magyarországi térképtermezéséről. Másodsorban alapul szolgál a térképtörténeti kutatásokhoz. Harmadsorban forrásanyagként is felhasználható további bibliográfiai művek összeállításánál, valamint a gyakorlati térképtervezésnél.

A kötet 620 térképmű adatait közli. A címanyag összegyűjtése az Országos Széchényi Könyvtárba kötelespéldányokként beérkező térképek címfelvétele alapján történt, de a címanyag lehetőleg teljessé tétele céljából kiegészítést nyert még az ELTE térképtudományi tanszékének, az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetének, a Magyar Földrajzi Társaságnak és a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára térképtárának térképgyűjteményei alapján.

Bizonyos mértékig minden bibliográfia önkényes felépítésű. És ha egyszer az al-

kalmazandó rendszer megválasztása megtörtént, az ahhoz való szükséges és kötelező ragaszkodás a mű egész szerkezetében bizonyos merevséget jelent. A szerkesztő művészetén múlik, hogyan tudja ezt a merevséget feloldani, hogyan sikerül neki az anyag elrendezésével a tartalmat könnyen áttekinthetővé, rendezetté és könnyen kezelhetővé tenni. A térkép-bibliográfiák szerkesztésére vonatkozó nemzetközi szabályok, sőt még ajánlások sincsenek. A jelenleg ismertetett bibliográfia szerkesztője helyes érzékkel a területi elvet választotta alapul a bibliográfia felépítésének rendszeréhez. Ez földrajzi szempontból áttekinthetővé teszi a közölt címanyagot. A közlés során a legnagyobb területi egységekből haladnak a legkisebbek felé. (Világtérképek — világrések — országok — országrészek — megyék — körzetek — városok.) Az atlaszokat a bibliográfia külön csoportba sorolva, önálló fejezetben közli.

A térképek és atlaszok címének leírásánál a szerző és a szerkesztő — a magyar MSZ—3424—60 szabvány alapján — lehető részletességre és teljességre törekedett. Amennyiben a térképről minden kívánt anyag nem volt leolvasható, más forrásokból igyekeztek a hiányokat pótolni.

A felmérés módjára és a vetületre vonatkozó adatokat a bibliográfia csak akkor tünteti fel, ha ezek az adatok a térképről leolvashatók. Amennyiben a térképnek olyan sajátosságai vannak, amelyek a fenti rendszer szerint ki nem fejezhetők, akkor annotáció közlésére került sor. Ha szükségesnek látszott, megadták a szerkesztők az ábrázolt terület részletesebb földrajzi meghatározását, valamint a térkép tartalmának jellemzését. Ezen felül utalások találhatóak a térkép színezésére, a domborzat, a közigazgatási határok ábrázolására, a gyámrajzokra stb. vonatkozóan.

A területi csoportokon belül a szerzők betűrendben, egy-egy szerző térképei pedig időrendben következnek.

Számos térkép különböző irányú tudományos kutatómunka vég- vagy rész-eredményét fejezi ki, esetleg a vizsgálati kutatási eredmények szintézisét adja; összefüggéseket világít meg, vagy éppen hiányokra, problémákra irányítja rá a figyelmet.

Nagyon helyesen és célszerűen oldotta meg a szerkesztő a tematikus térképek problémáját. Az egész anyagot szakok szerint csoportosítva külön *Tematikus mutatóban* tette hozzáférhetővé. A mutató világos, egyértelmű elrendettségével ilyen vonatkozásban példamutató lehet.

A helynévmutató minden olyan helynevet és földrajzi vagy természeti nevet magába foglal, amely a bibliográfia szövegi részében is előfordul. Még a helynévváltozásokra is utalás történik. Ugyancsak utalás történik a helynévmutatóban is magyar helynevekről azok esetleges idegen nyelvű alakjára és fordítva: idegen alakjukról a magyarra.

A *Névmutató* a térképek szerkesztőiről, szerzőiről, és a térképeket kiadó intézményekről nyújt tájékoztatást.

A *Címmutató* pedig a fő térképek és atlaszok címét tartalmazza, akár a szerző neve, akár címmutató alatt került az leírásra. Ennek segítségével bármilyen térkép, még ha a pontos címét nem is ismeri a kutató, a címmutatóban percekben belül megtalálható.

Mindent összevetve a munka örömmel tölti el a kartográfia területén dolgozó kutatót. Ugyanakkor azonban két hiányérzete is támad. Egyik: vajon ez a nélkülözhetetlen kézikönyv miért nem vásárolható a könyvkereskedésekben vagy a térképboltban. A másik: mikor kapjuk kézbe mi, kutatók, az Országos Széchényi Könyvtár legnagyobb kartográfiai kincséről, a kéziratok és a régi metszett stb. térképanyagról készült hasonló bibliográfiát? E feladat teljesítése kötelezi az OSZK vezetőségét. Súlyos hiba lenne ezt a feladatot továbbra is halogatni, amikor ilyen kitűnő szerző és szerkesztőgárda áll e célra rendelkezésre.

BENDEFY LÁSZLÓ

TARTALOM

<i>Csúry István</i> : A tudománypolitikai irányelvek néhány elméleti útmutatása a szakirodalmi információs tevékenységek számára — Die bibliothekarisch-informativische Tätigkeiten im Lichte der wissenschaftspolitischen Richtlinien der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei	289
<i>Kecskeméti István</i> : Liszt Ferenc „Hymne de l'enfant” c. művének olasz autográf változata — Autograph of the Italian version of the Hymne de l'enfant by F. Liszt	296
<i>Szűz Rezső</i> : Keleti Arthúr könyvművészeti munkássága — Die Buchkünstlerische Tätigkeit von Arthur Keleti	306
<i>M. Pásztor József</i> : Irodalmi folyóirat Szolnokon 1932-ben — La revue littéraire d'une ville de province en 1932	315

KÖZLEMÉNYEK

<i>Körmendy Kinga</i> : Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár egyik antifonáriumának töredékei az Akadémiai Könyvtár Kézirattárában	329
<i>Hopp Lajos</i> : Egy magyar „praeceptor classicus” nyomtatványai Danokában	330
<i>Herepei János</i> : Teleki Jankó könyvtára	338
<i>Szabó Ferenc</i> : A Grün nyomda és a szegedi sajtó történetéből	343
<i>Halász Anna</i> : A Zempléni Kaszinó könyvtára	349
<i>Indali György</i> : A budapesti nyomdászkönyvtár történetéhez	351
<i>Zsoldos Jenő</i> : Könyvészeti glosszák Ormódy Bertalan munkásságához	352
<i>Bezerédy István</i> : Somogyi Károly könyvtárt felajánló leveléről	357
<i>Nagydiósi Gézáné</i> : Adalék a „Magyarország és a Nagy Világ”-hoz	362
<i>Markovits Györgyi</i> : Elszűlyedt folyóiratok: az 1933-as Munkáskörös	363
<i>Tiszay Andor</i> : Magyar nyelvű orosz szótárkiadásaink első feckéi a két világháborúban	365

MAGYAR KÖNYVESHÁZ

<i>Borsa Gedeon</i> : Hoffhalter-problémák	368
<i>Hervay Ferenc</i> : Magyar krónika a régi magyar kalendáriumokban	373
<i>Holl Béla</i> : Adalékok a XVI. századi kolozsvári Donatus-kiadások történetéhez ..	378
<i>Csanda Sándor</i> : Ismeretlen régi kassai magyar nyelvű nyomtatványok	381
<i>Gernot Nussbacher</i> : Neue Beiträge über das Druckwerk „Török császárok krónikája”	383

FIGYELŐ

<i>Kisfaludi Sándor</i> : A nevelés és a könyv	395
<i>Borsa Gedeon</i> : Befejeződött a szlovákiai gyűjtemények ősnymtatványainak publikálása	396
<i>K. M.</i> : Új lengyel bibliológiai kiadvány	397
Vocabularium abbreviaturarum bibliothecarii	398
<i>Boros Pál</i> : Sajtóbibliográfiai kiegészítés	401
<i>Nagydiósi Gézáné</i> : Egy selyem-hírlap ürügyén	401

SZEMLE

Hazánk, Magyarország (Ism. <i>Végh Ferenc</i>)	403
Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve (Ism. <i>Remete László</i>)	404
Markovits Györgyi: „Terjesztését megtiltom” (Ism. <i>Fergel Ferenc</i>)	406
Látogatásban. Kortárs magyar írók vallomásai (Ism. <i>Wintermantel István</i>)	407
Szelei László: Az MTA Levéltára az Akadémiai Könyvtárban (Ism. <i>Takács József</i>) .	408
Tanulmányok Tolna megye történetéből II. (Ism. <i>Tóth András</i>)	409
Lőrincz Gyula: Hensch Árpád élete és munkássága (Ism. <i>Gál Andorné</i>)	409
Száz éves a Magyar Állami Földtani Intézet (Ism. <i>Fallenbüchl Zoltán</i>)	409
Szita László: A papírkészítés és papírgyártás Pécssett (Ism. <i>Fazakas József</i>)	410
Blake, N. F.: Caxton and his World (Ism. <i>D. B.</i>)	411
Handbuch der Publizistik (Ism. <i>Dezsényi Béla</i>)	412
Mc. Lean, R.: Magazine Design (Ism. <i>Da.</i>)	415
Bischoff, U.: Die Informationslawine (Ism. <i>Büky Béla</i>)	416
Roloff, H.: Lehrbuch der Sachkatalogisierung (Ism. <i>Pálvölgyi Endre</i>)	417
Kunze, H.: Über das Registermachen (Ism. <i>Takács Menyhért</i>)	420
Kolodziejka, J.: Publiczne biblioteki samorządowe w okresie międzywojennym (Ism. <i>Kindlovits Kálmán</i>)	421

BIBLIOGRÁFIÁK

Beschreibendes Verzeichnis der altdeutschen Handschriften in ungarischen Bibliotheken (Ism. <i>Karsai Géza</i>)	422
Neueste Ausländische Zeitschriften (Ism. <i>Batári Gyula</i>)	423
Periodica Hungarica (Ism. <i>A. Molnár Ferenc</i>)	424
Weöres, Gy.: Suomalainen Unkari-kirjallisuus 1863—1967 (Ism. <i>A. Molnár Ferenc</i>)	424
Joel, I: Index of Articles on Jewish Studies (Ism. <i>Dán Róbert</i>)	425
Hodinka—Károlyi—Végh: A Budapesti Műszaki Egyetem történetének bibliográfiája (Ism. <i>K. I.</i>)	425
Szakáts István: Battonya hírlapirodalma (Ism. <i>Nagydiósi Gézané</i>)	426
Nemes Klára: A Magyarországon nyomtatott térképek szakosított jegyzéke. 1945—1960. (Ism. <i>Bendefy László</i>)	427

TABLE DES MATIÈRES

<i>I. Csúry</i> : Quelques directives théorétiques des principes de la politique des sciences pour l'activité de l'information scientifique (Avec résumé en allemand)	289
<i>I. Kecskeméti</i> : La variation italienne autographe d'un ouvrage de Ferenc Liszt (Avec résumé en anglais)	296
<i>R. Szij</i> : Le travail d'Árthúr Keleti dans le domaine de l'art du livre (Avec résumé en allemand)	306
<i>J. M. Pásztor</i> : La revue littéraire d'une ville de province en 1932 (Avec résumé en français)	315

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>K. Körmeny</i> : Les fragments d'un antiphonaire de la Bibliothèque de la Basilique d'Esztergom dans la Collection des Manuscrits de la Bibliothèque de l'Académie Hongroise des Sciences	329
<i>L. Hopp</i> : Les imprimés d'un „praeceptor classicus” hongrois à Gdańsk	330
<i>J. Herepei</i> : La bibliothèque de Jankó Teleki	338
<i>F. Szabó</i> : L'imprimerie de la famille Grün et contributions à l'histoire de la presse de Szeged	343
<i>A. Hálás</i> : La bibliothèque du Cercle du Comitát Zemplén	349
<i>Gy. Indali</i> : Contributions à l'histoire de la bibliothèque des imprimeurs de Budapest	351
<i>J. Zsoldos</i> : Contributions bibliographiques à l'œuvre de B. Ormódy	352
<i>I. Bezerédy</i> : La lettre de Károly Somogyi faisant don de sa bibliothèque à la ville de Szeged	357
<i>I. Nagydiósi</i> : Contributions à l'histoire du journal „Magyarország és a Nagy Világ”	362
<i>Gy. Markovits</i> : Revues oubliées: „Munkáskórus” publiée en 1933	363
<i>A. Tiszay</i> : Les premiers dictionnaires russes en langue hongroise édités au cours des deux guerres mondiales	365

ANCIENS IMPRIMÉS HONGROIS

<i>G. Borsa</i> : Les problèmes de la biographie de la famille d'imprimeurs Hofhalter	368
<i>F. Hervay</i> : Histoire hongroise dans les vieux calendriers de Hongrie	373
<i>B. Holl</i> : L'a histoire dans les éditions Donatus en XVI. siècle.	378
<i>S. Csanda</i> : Anciens imprimés inconnus édités à Kassa en langue hongroise	381
<i>G. Nussbächer</i> : Contributions récentes à l'ouvrage „Török császárok krónikája” (Chronique des empereurs tures) (Texte entier en allemand)	387

CHRONIQUE

<i>S. Kisfaludi</i> : Le livre et l'éducation	395
<i>G. Borsa</i> : La publication des incunabules des bibliothèques slovaques est terminée	396
<i>M. K.</i> : Une nouvelle publication bibliologique polonaise est parue	397
„Vocabularium abbreviaturarum bibliothecarii”	398
<i>P. Boros</i> : Contribution à la bibliographie de la presse	401
<i>I. Nagydiósi</i> : A propos du „journal de soie”	401

COMPTES RENDUS CRITIQUES

BIBLIOGRAPHIES